

Література

1. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: [навчальний посібник] / Гальчинський А.С. — К.: АДЕФ — Україна, 2010. — 572 с.
2. Єщенко П.С. Подолання ринкового романтизму і фундаменталізму — економічний імператив сучасності / П.С. Єщенко, А.Г. Арсеєнко // Економіка і прогнозування. — 2010. — № 2. — С. 7—25.
3. Ходжсон Дж. Що таке інститути? / Дж. Ходжсон // Вопросы экономики. — 2007. — №8. — С. 21—39.
4. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. — 2011. — № 2. — С. 4—12.
5. Чемберлін Э. Теория монополистической конкуренции: (Реориентация теории стоимости) / Э. Чемберлин — М.: Экономика, 1996. — 351 с.
6. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции / Дж. Робинсон. — М.: Прогресс, 1986. — 384 с.
7. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. Избранное / Дж. К. Гэлбрейт. — М.: Эксмо, 2008. — 1200 с. — (Антология экономической мысли).
8. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер. — М.: Эксмо, 2007. — 869 с. — (Антология экономической мысли).
9. Милованов В.П. Синергетика и самоорганизация: Социально-экономические системы / В.П. Милованов — М.: ЛИБРОКОМ, 2010. — 312 с.
10. Евстигнеева Л.П., Евстигнеев Р.Н. Экономика как синергетическая система. / Л.П. Евстигнеева, Р.Н. Евстигнеев. — М.: ЛЕНАНД, 2010. — 272 с.

Статтю подано до редакції 10.08.11 р.

В.М. Фещенко, д-р екон. наук, проф.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана».

СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИТОКИ, КРИТЕРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано критерії визначення поняття «сучасні економічні теорії», проаналізовано основні концептуальні джерела сучасної економічної думки та їхній зв'язок з провідними економічними напрямками сучасності, розглянуто перспективи розвитку економічної теорії в XXI ст.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сучасна економічна теорія, критерії розвитку.

АННОТАЦИЯ. В статье обоснованы критерии определения понятия «современные экономические теории», проанализировано основные концептуальные истоки современной экономической мысли и их связь с ведущими экономическими направлениями современности, рассмотрены перспективы развития экономической теории в XXI веке.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: современная экономическая теория, критерии развития.

ANNOTATION. The criteria of determination of concept «Modern economic theories» are grounded in the article, the basic conceptual sources of modern economic idea and their connection are analysed with leading contemporaneity economic directions, the prospects of development of economic theory are considered in XXI age.

KEYWORDS: modern economic theory, criteria of development.

Сучасна економічна теорія — результат наполегливої праці багатьох поколінь мислителів, філософів, економістів, істориків науки тощо. Вона і сьогодні знаходиться в процесі свого розвитку, перегляду та модифікації окремих понять і висновків, пошуку нових методологічних підходів до розв'язання складних проблем суперечливої трансформації господарських систем, розвитку світового господарства в цілому.

В структуру сучасної економічної думки, теорій третього тисячоліття, входять окремі тези, положення, закономірності, виявлені й сформульовані ще на зорі становлення економічної науки — в XVI—XVII ст.ст. — і разом з тим сучасні концепції, що виникли в процесі теоретичного обґрунтування новітніх перетворень у господарській сфері індустріально розвинутих країн, країн «другого» і «третього» ешелонів розвитку, країн з перехідною економікою, а також глобалізованого суспільства в цілому.

Враховуючи поступальний характер економічних досліджень, наявність взаємозв'язку між минулим і сучасним світової економічної думки, постає ряд запитань. Зокрема, де знаходиться межа між історико-економічними дослідженнями і сучасним етапом розвитку економічної теорії? Які є критерії щодо визначення поняття «сучасні економічні теорії»?

У науковій літературі стосовно змісту поняття «сучасні економічні теорії» та критеріїв їх виокремлення ще не склалося однозначної думки. В окремих джерелах сучасною вважається теорія, починаючи від становлення кейнсіанства [9, 10, 12]. Деякі дослідники під сучасними розуміють теорії післявоєнного періоду їх формування та розвитку. Існує також думка, що сучасними слід вважати економічні теорії, починаючи з 70-х рр. XX ст.

[2]. Серед критеріїв виокремлення сучасних економічних теорій розглядають а) суттєві зміни в методології аналізу; б) часовий чинник; в) актуальність з точки зору тематики економічних досліджень; г) місце в структурі сучасних економічних шкіл і напрямів теоретичної думки; д) зв'язок з трансформаційними змінами в сучасній господарській еволюції країн тощо.

Названі критерії, безумовно, висвітлюють певні аспекти й етапи в розвитку економічної думки, сприяють розмежуванню історико-економічних досліджень та їх сучасного контексту. Проте всі вони носять частковий характер, відображаючи той чи інший бік розвитку економічної думки. Для розуміння сутності сучасної економічної теорії, її проблем та перспектив необхідно підійти до їх вивчення з позицій цілісності. Зокрема, з'ясувати об'єкт і предмет дослідження, наявність яких є основою виокремлення курсу «Сучасні економічні теорії» як самостійної навчальної дисципліни.

На наш погляд, *об'єктом* вивчення дисципліни «Сучасні економічні теорії» виступає *економічна сфера постіндустріального суспільства*, тобто процеси та явища, що відображають сутнісні риси постіндустріальної економіки, по-перше, *як відносно відокремленої, самостійної системи*, що має особливу структурну будову, зв'язки із зовнішнім середовищем та характеризується певними закономірностями розвитку; по-друге, *як підсистеми постіндустріального суспільства в цілому*. Дослідження взаємодії господарської підсистеми з політичною, духовно-культурною та соціальною складовими суспільної системи дає більш глибоке та цілісне уявлення про об'єкт даного навчального курсу.

З об'єктом дослідження завжди пов'язаний *предмет* аналізу, який направлений на розкриття сутнісних його характеристик, тобто об'єкт наукового аналізу конкретизується через предмет вивчення. В цьому контексті важливе значення має вивчення *еволюції економічної теорії*, основних закономірностей та етапів її розвитку, специфіки методології аналізу на кожному з етапів, зв'язку з економічною практикою тощо. Тобто, виступаючи науковим відображенням господарських відносин людей, економічна наука зазнавала змін (і відображала їх) насамперед *під дією зрушень в господарській сфері* суспільного розвитку.

Поряд з цим економічна наука, як особливий різновид пізнавальної діяльності людей, має власну логіку розвитку, що відбувалася не тільки під дією економічних реалій, але й під істотним впливом інтелектуально-культурного середовища кожної історичної епохи, розвитку філософських знань та досягнень

суміжних галузей науки, збагачення методологічного інструментарію економічних досліджень тощо. В зв'язку з цим в еволюції економічної науки виділяються наступні закономірні етапи її розвитку:

- класична наука чи наука Нового часу (XVIII — 70-ті рр. XIX ст.);
 - некласична наука (70-ті рр. XIX ст. — 70-ті рр. XX ст.);
 - постнекласична наука (70-ті рр. XX ст. по теперішній час)
- [2, 11].

Останній етап у даній класифікації якраз і репрезентує сучасний стан розвитку світової економічної думки.

Отже, **предметом дисципліни** «Сучасні економічні теорії» є сучасні економічні погляди та ідеї, об'єднані в теорії, концепції, школи та напрями економічної думки, що відображають основні закономірності господарського розвитку суспільства останньої третини XX—початку XXI ст., взаємовідносин між економічними суб'єктами та виступають теоретичним підґрунтям сучасних перетворень в економіці з метою більш ефективного її розвитку.

Таким чином, сучасній економічній думці притаманні власна сфера теоретичного знання (предмет вивчення) та відповідна техніка пошуку й тлумачення фактів об'єктивної дійсності (методологія аналізу), що викристалізувалися в процесі еволюції світового господарства та розвитку концепцій, пов'язаних зі специфічною проблематикою її предмета і методу. Сучасна економічна теорія виступає як динамічна наука, оскільки предмет її вивчення проникає у все нові сфери життя суспільства, а методологія збагачується шляхом залучення до економічного дослідження принципів міждисциплінарного аналізу, методів економіко-математичного моделювання, поєднання економічного і соціологічного аналізу тощо.

Актуальні проблеми сучасної економіки розкриваються крізь призму їх аналізу представниками різних *напрямів, течій та шкіл* економічної думки (панівних та альтернативних, ортодоксальних і неортодоксальних, консервативних та радикальних); з позицій різних методологічних принципів дослідження; потреб економічної практики та необхідності удосконалення механізмів господарювання.

Найбільш потужні та впливові течії сучасної економічної теорії виникли на теоретико-методологічному підґрунті основних напрямів економічної думки, формування яких завершилося в кінці XIX — першій третині XX-го століття. Серед них:

- **класичний та неокласичний напрями економічної теорії,**
- **марксистське економічне вчення,**

- *кейнсіанство,*
- *ранній інституціоналізм.*

Саме вони стали теоретико-методологічними джерелами розвитку світової економічної думки у ХХ ст. та лягли в основу формування провідних наукових концепцій, шкіл та течій економічної теорії третього тисячоліття.

Класична школа економічної науки поставила знання про економіку на науковий ґрунт, застосувавши до економічних досліджень загальнонаукові методи пізнання (абстрактно-логічний, причинно-наслідковий, аналізу і синтезу, індукції й дедукції) та принципи аналізу (об'єктивізм, доказовість, зв'язок з практикою). Завдяки класичній політичній економії було розроблено новий категоріальний апарат, проаналізовано такі поняття й категорії, як поділ праці, вартість, ціна, заробітна плата, додатковий та необхідний продукт, прибуток, капітал, земельна рента тощо.

Вперше представники класичної школи політичної економії (Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Ж-Б. Сей, С. Сисмонді, Г.Ч. Кері, Дж.Ст. Мілль) запропонували *цілісну картину* функціонування ринкової економічної системи на засадах саморегулювання, розкрили роль ринку, попиту і пропозиції в організації економічного життя; сформулювали поняття *вартості* для розкриття механізму забезпечення *ринкової рівноваги* в процесі обміну товарами та послугами, проаналізували систему мотивів та стимулів господарської діяльності, глибоко обґрунтували *процеси ціноутворення*.

Логічним продовженням та розвитком ідей класичної школи політичної економії стало **марксистське економічне вчення**, яке сформувалося у 40—50-х рр. XIX ст. на підґрунті основних положень німецької класичної філософії, англійської політичної економії та французького утопічного соціалізму. Засновники марксистського напрямку економічної думки — К. Маркс та Ф. Енгельс — створили вчення, яке вийшло далеко за межі суто економічних проблем, поєднуючись з філософськими, політичними, ідеологічними та соціальними ідеями. Центральне місце в економічному вченні марксизму посідає теорія *додаткової вартості*, в якій малося за мету розкрити механізм експлуатації праці капіталом.

Методологія марксизму базувалася на поєднанні *абстрактно-логічного* (характерного для класичної школи) та *історичного* (притаманного німецькій історичній школі) методів дослідження, проте суттєво доопрацьованих. Важливе місце в методології марксизму займає вчення про *базис і надбудову*, сформульоване

К. Марксом у праці «До критики політичної економії» (1859), згідно з яким економічний базис розглядався як сукупність виробничих відносин, що відповідають певному ступеню розвитку їх матеріальних продуктивних сил.

Суперечність розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, на думку К. Маркса, лежить в основі закономірних змін *соціально-економічних формацій*. Свою теорію суспільних формацій учений використав для обґрунтування історичної приреченості капіталізму, на зміну якому має прийти більш прогресивна й справедлива формація — комуністична. Характерною рисою марксової методології був також *класовий поділ суспільства*, в якому боротьба класів розглядалася як рушійна сила історії. З означених методологічних позицій К. Марксом були проаналізовані основні економічні проблеми капіталістичного суспільства.

Марксистське економічне вчення попри його ідеологічну упередженість є вагомим внеском в економічну науку. Воно стало логічним завершенням системи поглядів, в основі якої лежала концепція трудової теорії вартості класичної школи політичної економії; воно є невід'ємною частиною сучасних наукових уявлень про суспільство та закони його розвитку, а здійснене К. Марксом дослідження окремих економічних проблем капіталістичної системи господарства (економічних криз, міжгалузевої конкуренції та переливу капіталу, проблем суспільного відтворення тощо) лягло в основу наукових розробок ХХ-го ст.

Економічні ідеї марксизму знайшли відображення в працях ліворадикальної політичної економії (Д. Гордон, П. Суїзі, Г. Шерман, Ш. Беттельхейм), концепціях Франкфуртської школи (Г. Маркузе, Е. Фромм), поглядах прихильників сучасного троцькізму (Е. Мандель).

Важливим теоретичим джерелом сучасної економічної теорії є **неокласичний напрям економічної думки**, який сформувався в кінці ХІХ ст. на основі синтезу класичної ліберальної доктрини та маржиналізму. Сучасна економічна думка завдячує неокласиці суттєвими здобутками в галузі теорії, гносеології, в створенні математичних моделей економічних процесів, у практичній реалізації окремих теоретичних напрацювань тощо.

Провідні представники неокласичного напрямку (А. Маршалл, Дж.Б. Кларк, Л. Вальрас, В. Парето) суттєво змінили наукові уявлення щодо предмета дослідження. Замість аналізу закономірностей розвитку *ринкової економіки в цілому* в основу дослідження були покладені *мікроекономічні залежності*, вивчення проблем оптимального господарювання на рівні окремої фірми за умов

вільної конкуренції. Визначення економічної теорії як науки про оптимальне використання обмежених ресурсів з метою задоволення потреб окремого індивіда («економічної людини») і сьогодні є характерним для більшості навчальних підручників з мікроекономіки [3, с. 7].

Зміна предметного поля економічного аналізу обумовила застосування і принципово *нових методів* вивчення економічних явищ і процесів. В основу методології неокласиків були покладені методи:

- функціонального аналізу, що давав можливість вивчення економічних явищ у їхній *взаємозалежності та взаємодії*;
- синтетичного підходу, як спроби поєднання теоретичних здобутків різних шкіл (класичної, австрійської школи маржиналізму, історичної);
- статичного підходу до вивчення господарських процесів, в основу якого була покладена ідея рівноважного розвитку економічної системи;
- принципи економічної рівноваги (частково-рівноважний аналіз ринку А. Маршалла, загально-рівноважний аналіз Л. Вальраса);
- економіко-математичні методи (методи графічного зображення, математичного моделювання економічних процесів тощо).

З іменем А. Маршалла пов'язується становлення *неокласичної парадигми* економічного аналізу, його наукові розробки характеризуються як «маршаллівська революція» (хоча вчений був далеким від революційного радикалізму). А. Маршалл зумів систематизувати та поєднати у цілісну концепцію теоретичні досягнення маржиналізму, ключові ідеї пострікардіанської політичної економії, окремі положення історичної школи, теорії факторів виробництва тощо. Причому його теоретичні висновки були підкріплені серйозним математичним аналізом, графічними побудовами, що робило його концепцію логічною, цілісною та глибоко обгрунтованою.

Синтетична теорія А. Маршалла базувалася на принципово нових методологічних підходах. В дослідженні процесу ціноутворення вчений відмовився від примату суб'єктивних оцінок граничної корисності австрійської школи, так само, як і від позиції про домінування витрат виробництва, характерної для трудової теорії вартості. Тим самим А. Маршалл поставив під сумнів об'єктивність вивчення економічних явищ лише на *каузальній* основі. Досліджуючи всі три параметри ринку: попит, пропозицію і ціну, вчений вважав *функціональний* аналіз більш ефектив-

ним, а принцип **взаємодії** — основоположним принципом дослідження господарських процесів.

Важливим внеском А. Маршалла в економічну науку став його аналіз проблеми ціноутворення залежно від *тривалості* досліджуваного періоду. Він розмежував кілька періодів рівноваги попиту і пропозиції при формуванні ціни: короткостроковий («миттєвий»), довгостроковий, періоди так званої «вікової динаміки» [7, т. 2, с. 28—66]. А. Маршалл дослідив також такі економічні категорії, як «еластичність попиту», рівноважна ціна, квазірента, представницька фірма тощо, які широко використовуються в сучасній економічній теорії. Його праці поклали початок розвитку мікроекономічних досліджень, увійшли складовою до розробок сучасних монетаристів та неоконсерваторів.

Разом з тим, економічні реалії 1920—1930-х рр. виходили далеко за межі припущень рівноважної моделі А. Маршалла. Системні трансформації в сфері економіки, соціальних відносин, політики суттєво похитнули теоретичні постулати неокласичної доктрини, вимагаючи її критичного перегляду. У вирішенні цього завдання погляди економістів розділилися на три групи. **Перша** з них, яка об'єднала представників різних шкіл **неолібералізму**, намагалася це зробити, зберігши основні засадничі принципи класичного лібералізму, зокрема:

- захист приватної власності та принципів індивідуальної свободи;
- підтримка вільноринкових, конкурентних відносин;
- розвиток положення про саморегулювання економічної системи;
- критика державного втручання в ринкові механізми.

Проте, виходячи з економічних реалій, представники неолібералізму мусили переглянути неокласичну тезу про нейтральність держави у ринковому просторі. Вони визнали необхідність створення державою умов для вільного функціонування механізмів саморегулювання, підтримки нею конкурентного середовища, участі у перерозподілі суспільних доходів та проведенні активної стабілізаційної, структурної, інвестиційної політики.

Другий напрям критики неокласичних ідей був пов'язаний з іменем видатного економіста ХХ ст. Дж.М. Кейнса, який вже у перших своїх працях: «Трактат про грошову реформу (1923)», «Кінець *lasser faire*» (1926) виступив проти неокласичної доктрини та наголосив на необхідності активного державного регулювання економічних процесів [4].

Поява праці Дж.М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей» (1936) стала поворотним моментом у розвитку

економічної науки ХХ ст. Завдяки Дж.М. Кейнсу відбулися кардинальні зміни в *методології* економічного аналізу. Об'єктом вивчення стала макроекономіка як цілісна економічна система з власними законами функціонування та розвитку. Для її дослідження вчений запровадив відмінний від неокласичного категоріальний апарат, в основу якого було покладено агреговані величини, такі як сукупний попит, сукупна пропозиція, ефективний попит, зайнятість, заощадження, інвестиції, національний дохід, мультиплікатор та ін., які і в сучасних умовах виступають основоположними категоріями макроекономічної теорії.

Вчений відмовився також від припущення щодо автоматичного встановлення рівноваги між попитом і пропозицією, наголошуючи на необхідності вивчення факторів макроекономічної нерівноваги, циклічності та невизначеності. Важливою рисою методології Дж.М. Кейнса стало врахування впливу *психологічних чинників* на перебіг економічних процесів та сформульований ним «основний психологічний закон», відповідно до якого «люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання з ростом доходу, але не в такій самій мірі, в якій зростає дохід» [4]. Звідси випливав висновок Дж.М. Кейнса про необхідність стимулювання сукупного попиту, активізацію *державного регулювання економіки* шляхом використання фіскальної, грошово-кредитної, інвестиційної політики та інших чинників впливу на ринковий механізм з метою забезпечення макроекономічного зростання та економічної рівноваги.

Заслугою кейнсіанства став глибокий аналіз взаємозв'язків між *заощадженнями* та *інвестиціями*. По-новому було сформульовано умови макроекономічної рівноваги. На відміну від автоматичної рівноваги неокласиків Дж.М. Кейнс бачив між вказаними процесами значно складніший характер взаємозв'язку, зокрема відставання у часі, розходження у суб'єктах заощаджень та інвестування, різна мотивація учасників процесів тощо.

Ключовим моментом теоретичної системи Дж.М. Кейнса стала теорія ефективного попиту, виступаючи умовою макроекономічної рівноваги за відповідного рівня зайнятості. Саме ефективний попит, а не пропозиція ресурсів визначає рівень зайнятості та національного доходу. Кількісні пропорції між зазначеними категоріями вчений визначав на основі *мультиплікаційного ефекту*.

Таким чином, завдяки кейнсіанству світова економічна думка ХХ ст. збагатилася макроекономічним методом дослідження, розширила предмет аналізу, об'єднала різні ринки — товарний, грошовий, праці — в межах єдиної теоретичної концепції, вису-

нула на перший план проблему попиту, започаткувавши формування *динамічної* теорії циклу; поєднала економічну теорію та економічну політику з метою *практичної спрямованості* теоретичних розробок щодо регулювання відтворювального процесу та зниження рівня безробіття.

До третьої групи критиків неокласичної доктрини увійшли представники **інституціонального напрямку економічної думки**, що сформувався у США на межі ХІХ—ХХ ст. Інституціоналізм у вигляді трьох течій: соціально-психологічної (Т. Веблен); правової (Дж.Р. Коммонс); кон'юнктурно-статистичної (В.К. Мітчелл) належить до важливих теоретичних джерел сучасної економічної теорії. Його особливістю стали дослідження всієї сукупності соціально-економічних та політичних чинників впливу на економіку, а також ідея необхідності соціального контролю з боку суспільства над господарською системою у зв'язку з недосконалістю ринкових регулюючих механізмів. Характерними рисами інституціоналізму є також:

- розширене глумачення предмета економічної теорії з включенням до нього широкого спектру проблем суспільних наук: психології, соціології, права, політології, етики тощо;
- критика методології індивідуалізму неокласиків та дослідження економічних явищ з позицій суспільства, держави, інститутів. Інститут як висхідна категорія аналізу;
- критика високого рівня абстракції неокласичної школи та обґрунтування необхідності поглиблення емпіричного аналізу;
- відмова від аналізу статичних величин та вивчення динамічних закономірностей економічної системи;
- визнання еволюційного розвитку як єдиної форми соціально-економічного прогресу, реформістський шлях оздоровлення економіки;
- технологічний детермінізм;
- спроба дослідження економіки з позицій цілісності, системності, єдності структурних елементів.

Вищезазначені напрями економічної думки склали підґрунтя та суттєво долучилися до формування структури сучасної економічної теорії.

Відображаючи сьогодні соціально-економічні трансформації в глобалізованому світі, постійно змінюється й світова економічна думка. Аналіз її сучасних напрямів свідчить про постійне збагачення та ускладнення світової економічної теорії. Однак, це далеко не прямолінійний і не одновекторний процес. Характеризуючи перспективи розвитку світової економічної думки, дослідники впевнені,

що у XXI ст. основні завдання будуть сконцентровані не в сфері неокласичної теорії, а в сфері інституціональної, яка вбере в себе неокласику, як більш загальна теорія часткову концепцію.

Кардинально змінюються також *дослідницькі пріоритети* сучасного економічного аналізу. Серед найбільш важливих із них:

- науковий аналіз фундаментальної категорії сучасної економічної науки — *«людський капітал»*. Сучасна епоха пов'язана з глибокими змінами місця і ролі людини в суспільстві. Всебічний розвиток людини набуває значущості в контексті джерел економічного зростання та обґрунтування економічної доцільності інвестицій у людський капітал;

- розробка теоретичної моделі економіки XXI ст. нерозривно пов'язана з концептуальним усвідомленням складних і динамічних *трансформаційних* процесів, оскільки сучасна теорія виявилася неспроможною розв'язати проблеми перехідних економік у XX ст., приватизація не створила ефективного власника, не виправдала себе гіпотеза про спонтанний розвиток ринкової поведінки та ринкових інститутів;

- формування системи поглядів на взаємодію *локального* і *глобального*. Глибокі зміни у світовому господарстві вимагають нового розуміння процесів міжнародного співробітництва на засадах партнерства, рівності та пріоритету загальнолюдських цінностей;

- актуалізація зусиль економістів у сфері розробки механізмів ефективної *взаємодії природи і суспільства*. Можливість вирішення енергетичних, екологічних і демографічних проблем, проблем справедливого розподілу доходів у глобальних масштабах тощо розглядається крізь призму теорій *сталого розвитку* та *концепції фізичної економії*. Серед прихильників цих концепцій відомі вчені: Л. Мельник, І. Бистряков, С. Ілляшенко, В. Іноземцев, Б. Большаков, О. Кузнецов, А. Гор, Б. Нат, Д. Медоуз, Г.Т. Одум. Школа фізичної економії наполягає на побудові економіки, що базується не на логіці вільного грошового обігу, а на обігу керованих потоків енергії; зміні формули «товар — гроші — товар» на формулу «товар — енергія — товар» та запровадженні єдиної енерговалюти;

- актуальною для сьогодення є теорія *електронного котеджу* Е. Тофлера, в межах якої аналізується особливий тип людського помешкання, що є характерним для епохи електронних комунікацій, призначене для того, щоб одночасно бути місцем проживання, роботи та навчання, звідки за допомогою комп'ютерних технологій можна зв'язуватися з працедавцем, з науковою бібліотекою тощо;

- формування *нової економічної теорії* (розвиток її методології та структури, найважливіших економічних категорій то-

що), аналіз її співвідношення з класичною політекономією, марксистом, економікс та ін.; пошуки шляхів використання нею досягнень попереднього етапу розвитку економічних знань, відображення сутності змін, що відбулися в сучасних суспільствах, та прагнення до створення моделі майбутнього суспільства, більш справедливого та ефективного;

- акцент на вивченні *інноваційної діяльності* як чинника економічного зростання, підвищення рівня життя населення та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Безумовно, наведений перелік пріоритетів економічного аналізу початку ХХІ ст. далеко не повний, окреслений лише в загальному вигляді, суб'єктивний, хоча авторка і спиралася при його відборі на аналіз сучасної фахової літератури, як вітчизняної, так і зарубіжної.

Література

1. *Блауг М.* Экономическая мысль в ретроспективе: Пер. с англ., 4-е изд. — М.: Дело Лтд., 1994.

2. *Гайдай Т.В.* Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст: монографія / Т.В. Гайдай. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — 296 с.

3. *Долан Э., Линдсей Д.* Рынок: микроэкономическая модель / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. — СПб., 1992. — 496 с.

4. *Кейнс Дж.М.* Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей: Реф.-дайджест / Укл. Фещенко В.М. — К.: АУБ, 1999. — 189 с.

5. *Клишова Е.В.* Становление современной экономической теории: Учеб. пособие. — Донецк: УкрНТЭК, 2001.

6. *Маркс К., Энгельс Ф.* Твори: 2-ге вид. — К.: Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР, 1963.

7. *Маршалл А.* Принципы экономической науки: В 3-х т. / А. Маршалл. — М.: Прогресс, 1993.

8. *Селигмен Б.* Основные течения современной экономической мысли: Пер. с англ. — М., 1968.

9. Современная экономическая мысль / Под ред. С. Вайнтрауба : Пер. с англ. под ред. В.С. Афанасьева и Р.М. Энтова. — М.: Прогресс, 1981.

10. Панорама экономической мысли конца XX столетия / Под ред. Д. Гринзуэя, М. Блини, И. Стюарта: В 2-х т. / Пер.с англ. под ред. В.С. Автономова и С.А. Афонцева. — СПб.: Экономическая школа, 2002.

11. *Тарасевич В.М.* Постнекласична наука та економічна теорія // Економіка України, 2004. — № 2. — С. 59—65.

12. *Юхименко П.І.* Історія новітніх економічних учень (від Кейнса до наших днів). — Біла Церква: Мустанг, 2002.

Статтю подано до редакції 11.08.11 р.